

ix. 4582 - 418/1935-36 - 1936. vi. 26. - lételek - perjogi pöt;
4628 - 30/1936-37 - " ix. 28. - perjogi pöt - szbs;
4738 - 140/ " " - " xii. 21. - költészet - joghates. pöt;
4811 - 213/ " " - 1937. iii. 9. - joghates. pöt - szbs;
x. 5173 - 139/1937-38 - " xii. 21. - vegyes - szbs.

Galagonyás, Porontál m. 1910. vi. 23. - cím. keth.

Avatási ábrák: 493./1937-38. july.

Rep: 1937. dec. 21.

A DEBRECENI M. KIR. ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

271 1937./1938. szám.

Érk: 1937. évi NOV. - 8. hó. n.

Előirat: _____

drb. melléklet. Utóirat: _____

Érk: 19 1937 évi NOV. - 8. hó n.

drb. melléklet. Útirat:

Birahatna kiadatik :

Dr. Kovács and/or

" Zachar Gynla.

professor mathemat.

Донец 1937. ноя. 8.

1890
 K. R. R. R.
 e. i. d. d. d. d.

Ulagadam. 40.

1 km

El fogadone. No
D. 1474 $\frac{11}{12}$ *W. W. W.*
W. W. W.

A KOLLECTIV KRIMINALITÁS ÉS AZ EGYÉNI
FELELŐSSÉG

Értekezés

a

Büntetőjog köréből

Készítette:

F E R E N T Z Y Z O L T Á N

jogszigorló

A 2338

1.A kollektív, az egyéni és vegyes felelősség a büntetőjogban.

A kezdetleges büntetőjog nem ismerte az egyéni felelősség fogalmát, nem tett különbséget a felelősség és bűnösség között. Az volt az alapgondolata, hogy a büntetendő cselekmény megítélésénél csupán a külső eredményt kell figyelembe venni és az egyén nem önálló lény, hanem a családnak, törzsnek a tagja. Így azután az elkövetett bűncselekmény miatti felelősség nemcsak a tettet, hanem az egész családot terheli s ezért az elkövetővel együtt büntetni kell mindazokat, akiikkel együtt a tettes családot, törzset

alkot. Amint ma nem tartjuk alkalmazhatónak azt a büntetést, mely a tettesnek csupán azt a szervét súlytja, mellyel a bűncselekményt elkövette, ugy ezen kor előtt érthetetlen lett volna csak az elkövetőnek, mint önállótlan lénynak a büntetése.

A sértő családja volt felelős az elkövetett sértésért. A megtorlás is a sértő családja, törzse ellen irányult. Évszázadok teltek el, míg a kollektív felelősség és közös büntetés gondolata elhomályosult.

Gyökeres változás állt be a XVIII. század vége felé, midőn az egyéniség önállósága mindjobban kifejezésre jut. A felvilágosodás kora átalakítja az erkölcsant, a közgazdaságtant és a jogtudományokat. Minden téren az egyéni autonomia eszméje lesz uralkodó.

Ez a változás befolyást gyakorolt a büntető jogra is. Az új eszmék a tudományban és a törvénykönyvekben teljes győzelmet arattak. Mai büntetőtörvénykönyveink száműzték a kollektív felelősségre és bün-

tetésre vonatkozó elavult tételeket; büntetéssel csakis azt sújtják, aki a bűncselekményt elkövette, vagy abban fizikailag, vagy pszihikailag részt vett. E második korszakban tehát alaptétel az egyéni felelősség és bűnösség; a bűncselekményt az elkövetőnek, mint önálló egyénnek számítják be.

A kizárólagos egyéni felelősségen alapuló büntetőjog, mely a gyakorlati életben ma is uralkodik, nem tudta célját elérni. A társadalom hathatósabb védelme, a büntettek számának csökkenése helyett az ellenkező állott elő, a bűnösség nem csökkent abban az arányban, melyben ismereteink foka és az anyagi jólét emelkedett.

Keresik a sikertelenség okát és megállapítják, hogy az ember elsősorban saját személyiségének bélyegét viseli magán, de ezenkívül a környezet "szertelen szövevényes és változó hatása alatt is áll, mely úgy játszik egyéniségünkkel, mint száraz falellyel a vihar". /Vargha: Szociológia büntetőjog 11.1./

A büntetendő cselekmény összetett jelenség, melynek létrejövetelénél jelentős szerepet játszanak ugyan az egyént befolyásoló belső/faj, kor, nem, öröklött tulajdonságok stb./ és külső /éghajlat, táplálkozás, családi állapot, foglalkozás, gazdasági helyzet stb./ tényezők, de végeredményben az egyéni akarattól függ. E fejlődésnek induló harmadik korszak tehát összekapcsolja az egyéni és együttes felelősség eszméit. A felelősség egy részét a társadalomra hárítja, ennyiben visszatér az első korszakhoz, de a felelősségrevonás, a büntetés kérdésében az individualizmus álláspontjára helyezkedik. A társadalom felelős bizonyos határig, de nem bűnös, tehát nem is büntethető, hanem köteles preventív munkát folytatni a kriminalitás leküzdésére.

Ennek következtében a büntetőjog tudományának elsőrendű feladata vizsgálni a bűnösség tényezőit, harcot indítani ezek ellen; felkutatni, hogy mily ha-

tást gyakorolnak az egyes tényezők külön-külön és összeségükben az egyéni akaratra, mely mértékben csökkentik az egyéni felelősséget és bűnösséget.

A tömeg a benne lévő egyénekre rendkívül nagy átalakító hatást gyakorol. A tömegben az, amit annak tagjai tenni akarnak, kiszámíthatatlan mindenki előtt és ez teszi a lázongó tömeget az emberi társadalom egyik legfélelmesebb jelenségévé. Pusztító útján nem kimél sem életet, sem vagyont. Ölés, rablás, testi sértés, vagyonrongálás egymást követik. És e cselekmények elkövetői sokszor a legjámborabb egyének, kik a láz elmúltával alig emlékeznek arra, amit tettek s leg-
többször keserűen bánják a történeteket.

Számos kérdés vetődik fel itt s mid feleletre vár: mely hatással van a tömeg a benne szereplő egyénre? - lehet-e a tömegben elmerülő egyén bűnösségét oly mértékkel mérni, mint a magánosan cselekvő bűnösét? - nem hárul-e az egész felelősség a tömeg vezetőire? - milyen eszközökkel küzdhetünk legsike-

resebben a tömegbűnözés ellen?

Dolgozatunk során foglalkozni fogunk a tömeg minemiségével, egyes fajaival és jellemző sajátosságaival; majd tárgyalni fogjuk az egyén és tömeg közötti kapcsolatot; végül milyen felelősség terheli a tömeget alkotó egyéneket, mi a szerepe a tömegkriminalitással szemben a büntetésnek és a megelőzésnek.

2. A tömeg fogalma.

Büntetőtörvénykönyveink nem használják a tömeg kifejezést. Csoport, csoportosulás szavakat használnak e fogalomra minden körülírás nélkül. A miniszeri indoklásban már találunk támpontot e szavaknál: "a csoport egy értelmű a tömeggel a nagyobb számú emberek összegyűlését jelenti; annyi ember együttléte kívántatik, hogy azok száma is jelezze, hogy az nem egy közönséges büntársaság, hanem a közbéke megzavarására alkalmas tömeg". /Lőw Anyaggyűjtemény II. k. 116./ Kétségtelen tehát, hogy a törvényalkotó a csoport alatt tulajdonképpen tömeget ért. Csak használhatóbb a csoport kifejezés, mely nagyobb számú ember jelenlétét tünteti fel és tovább képezve, mint csoportosulás, hiven fejezi ki több ember összegyűlésének a je-

lenségét.

A csoport és tömeg fogalmak közt csak mennyiségi különbség van nyelvtani alapon: a csoport kisebb, a tömeg nagyobb számú ember együttlétét jelzi. Az átmenetet nehéz megállapítani. Nem is helyes a bíró kezét megkötni a határvonalak önkényes meghúzásával. A Curia gyakorlata etekintetben ingadozó: hol azt mondja, hogy a csoport nagyobb számú embereknek összegyűlését jelenti; hol azt vitatja, hogy a csoport átmenetet képez néhány ember és a tömeg között, s így mindenesetre három-négy ember együttléténél nagyobb számú emberek egybegyűlését tételezi fel.

Nyelvtudományi szempontból a tömeg sok ember együttlétét jelenti. Maga a sokaság szó azonban nem elég e fogalom meghatározására, mert több ember lehet egy helyen anélkül, hogy valami kapocs összekötné őket. Közönséges értelemben használják a tömeg kifejezést például az utcán sétáló emberek összességére, de mégis indokoltabb tömegről vagy csoportról be-

szélni akkor, midőn az embersokaságot valamilyen közös cél, gondolat vagy érzés kapcsolja össze. Eszerint az utcán járó-kelő emberek nem alkotnak tömeget, de ha valamilyen esemény felkelti a figyelmet és ez cselekvésre ösztönzi az embereket, pl. valaki tolvajt kiabál, mire üzőbe veszik a tolvajt, tömeggel állunk szemben. Az ilyen hirtelen keletkezett tömeg mindig szervezetlen és a legkülönbözőbb elemekből tevődik össze.

Az embereket összekötő közös cél, gondolat vagy érzés nem feltétlenül meglepetésszerűen keletkezik. Lehet, hogy jogi vagy társadalmi kötelezettség, vagy általános érdeklődés ösztönzi az embereket a megjelenésre. Az ilyen sokaság szintén tömeg s az előbbi-től csak abban különbözik, hogy hajlamos a szervezettségre és többnyire egynemű elemekből tevődik össze. Ilyen tömeg pl. a programbeszéd meghallgatására összegyűlt választók, esküvőre összegyűlt rokonok, ismerősök, a miniszterelnököt váró kíváncsiak, stb.

A tömegtől élesen el kell határolni a szervezett és egynemű elemekből álló embersokaságot, a milyenek pl. a jogi alapon szervezett gyűlések. Az ilyen embersokaság is alakulhat tömeggé, ha valamely váratlan esemény folytán kizökken a rendes mederből és ugyanakkor bizonyos nem várt cél, eszme vagy érzelem köré csoportosul. Pl. a parlamentben a képviselők ülésznak és a közszeretben álló minisztert durvanangu támadás éri, a fellobbanó szikra megszakítja a tárgyalás nyugodt menetét és új érzés, a megtámadt miniszter védelme új kapcsolatot hoz létre s előttünk áll a tömeg. Míg a z embersokaság csak fizikai csoportot jelent, több ember egyszerű együttlétét ugyanazon helyen és időben minden összetartozás nélkül, addig a tömeg és a szervezett emberösszeség eseteiben szociális csoporttal állunk szemben, több embernek egyidőben ugyanazon helyen való együttlétével, melyet erősebb vagy gyengébb kapcsos

lat:közös cél,eszme vagy érzés jellemez.

A tömeget összerűző kapcsolat könnyen felbomlik,a szervezett emberösszességé hosszabb életű és ugyanazon elemeket képes több alkalommal is egybe gyűjteni.

A tömeg és a szervezett emberösszesség között a legjelentősebb különbség az,hogy míg a tömeg mindig szervezetlen és különböző elemekből áll,addig a szervezett emberösszesség céltudatos munkával egybekapcsolt egynemű elemekből tevődik össze.

Mindezekből láthatjuk,hogy a tömeg szervezetlen többnyire különböző nemű,ugyanazon helyen és időben együttlévő egyénekből álló sokaság,melyet közös cél,eszme,gondolat vagy érzés kapcsol egybe.

3.A tömeg nemei.

A tömeg különböző neveit kimerítően felsorolni nehéz volna s így főleg azon szempontok irányadók, melyek a tömeg tulajdonságaira vetnek fényt és a tömegbűncselekmények keletkezésénél játszanak elsőrendű szerepet.

Pusztán külső tulajdonságok alapján különböztetünk a szabad ég alatti és a zárt helyen levő tömegek közt. A kettő közül az előbbi hajlamosabb a bűnre, mert a büntetendő cselekmény bizonyos mozgásszabadságot tételez fel; azonkívül szabad ég alatt korlátlanul növekedhet a tömeg és a nagy száma óriási befolyást gyakorol a benne lévő egyénre, mert egyrészt erő és biztonság érzetét kelti benne, másrészt a cselekmény elkövetése után könnyíti az el-

tűnést.

Különbség tehető az ülő, álló és mozgó tömeg között. A tömeget jellemző tulajdonságok a mozgó tömegben domborodnak ki legélesebben. A tömegjelenségek egyik legerősebb keletkeztető tényezője, a szuggesztió a mozgásban lévő tömegnél érvényesíti leg hatékonyabban átváltóztató erejét. Az ülő és álló tömeg csak érzelmeinek gondolatainak kifejezésére képes és csak így juthat ellentétbe a büntető törvénnyel/becsületsértés, istenkáromlás stb./, amint a tulajdonképpeni cselekvés terére lép: mozgásba jön és így követ el ölést, rombolást stb.

További megkülönböztetés alapjául szolgálhat: a kor, nem, faj, bizonyos társadalmi osztályhoz való tartozás.

A gyermekkorban lévők inkább csak az iskolában, játszóhelyen alkotnak tömeget s a felügyelő távollétében, ha fel is bomlik a rend, ez csak csintalanlágnak minősíthető.

Az ifju korban már sokkal sűrűbbek a valódi tömegjelenségek. A legkisebb valódi, vagy vélt sérelem tömegbe gyűjti az elégedetlen ifjakat, kik gondolataik szabad kifejezésében, önállóságukban korlátot alig ismernek.

A legtöbb tömeg a férfikorban lévőkből alakul. A tömeg e neménél ismernetők fel a tömeget jellemző általános tulajdonságok.

Az öregek ritkán alkotnak tömeget; cselekvésre gyengébb testi erejüknel fogva alig képesek. Tettekre készebb tömegben is többnyire a csillapító elemet képviselik.

A nemi különbség alapján látunk tulnyomóan férfiakból, illetőleg nőkből álló tömeget. A nők tömege ritkább jelenség, ami életmódjuk következménye. Ez szerencse a társadalomra, mert a tömeg, melyben sok a nő, hamar lángralobban a a legborzalmasabb tettekre kész. A francia forradalom megrendítő bizonyítékokkal szolgál etekintetben.

A faji jelleg szintén éles különbségeket hoz létre a tömegben. "A faj lelke uralja teljesen a tömeg lelkét" - mondja Le Bon. Általános szabály, hogy minél vérmesebb a faj, annál hamarabb ragadtatja el magát a tömeg bűncselekmények elkövetésére és megfordítva.

A tömeg elemeinek társadalmi állása alapján is tehető különbség. A műveltebb egyénekből állók tömege inkább csak érzelmeit juttatja kifejezésre, de előfordul, hogy valamely nagyobb izgalom hatása alatt súlyosabb bűncselekményt követ el. Példa erre 1704-ben az ónodi országgyűlésen a turóci követek megölése. - A műveletlenebb elemekből összeverődő tömeg már sokkal gyakrabban jut összeütközésbe a törvényekkel. Az alacsony származású ember elégtelenségét a tömegben juttatja kifejezésre. Sokszor gyanús elemekkel kiegészülve, a tulajdonképpeni izgatók példájára lép a tömeg a cselekvés mezejére. Taine is rámutat erre a jelenségre: "minden nagyobb felkelésben van -

nak ily gonosztevők, a törvény ellenségei, vad és kétségbeesett csavargók, kik, mint a farkasok mindenütt megjelennek, hol zsákmányt szagolnak."/Taine: A jelenkori Franciaország alakulása. II. k. 26. l. /

4.A tömeg jellemző vonásai.

A büntetőjogászok, statisztikusok, a szociológia művelői ~~am~~ régóta vizsgálják a természeti tényezők hatását az emberi cselekményekre s általában a társadalmi élet alakulására. E tényezők közül főleg a földrajzi és hőmérsékleti momentumok befolyása jelentős. Különösen Lombroso és Laschi tanulmányozták előszeretettel a természeti tényezők és a tömegjelenségek kapcsolatát. Vizsgálódásuk arra az eredményre vezetett, hogy a tömegbűntettek sokkal sűrűbbek délen, mint északon, gyakoribbak a meleg évszakban, mint a hideg hónapokban.

Most nézzük a tömeg érzelmeinek, eszméinek összefüggését a közvéleménnyel és e helyen az u.n. vezetők befolyását.

A tömeget alkotón lelkét összekötő kapocs, csak váratlan esemény hatása alatt összeverődött tömegben születik meg a pillanat hevében. Az ilyen tömeg egyike azoknak a társadalmi jelenségeknek, melyek hiven adják vissza az emberi természet eredeti sajátosságait. A felelősség szempontjából különösen hangsúlyozni kell, hogy a meglepetésszerűen keletkezett tömegnek tulajdonképpen irányítói, vezetői nincsenek, bár itt is előtérbe lép egy vagy több egyén, akik a cselekvésnek irányt adnak.

Az előkészített tömegek már régóta lappangó eszmék, érzelmek hatása alatt követnek el bűncselekményeket. A népben bizonyos osztály iránt támadó elégedetlenséget sötétben működő izgatók ügyesen szítják; hírlapok cikkei kialakítanak egy közvéleményt. A sok gyűlékony anyag most már csak egy szikrára vár, hogy lángba borítson mindent. Midőn egy tömeg bűncselekményeket követ el, leggyakrabban a sajtó áll mögötte, mely irányítja. Büntetőjogi szempontból

minket az érdekel, hogy az előkészített tömeg mindig vezetők után indul. Az eszmét a vezető önti szavakba, a cselekvés irányát és célját a vezető szabja meg. A tömeg úgyszólván vakon követi vezetőjét, szinte öntudatlan állapotban.

A tömeg körében elkövetett cselekmény helyes megítélése céljából ismerni kell az egyéniséget befolyásoló tényezőket, elsősorban a tömeget, melyhez az egyént számtalan fonal fűzi a cselekvés idején. Gyakran a tömegben cselekvő, mintegy új egyéniséggé lesz, kinek cselekményét csak úgy értjük meg, ha azt, mint nagyrészből a tömeg befolyása alatt keletkezett jelenséget szemléljük. Ezért kell kiirtatnunk azokat a tulajdonságokat, melyek a bűn útjára tévedt tömeget jellemzik.

A tömeg értelmileg rendszerint nem éri el azt a fokot, melyen az alkotó egyének értelmének még csak átlaga is áll. Ennek oka az, hogy míg az érzelmek gyorsan terjednek egyik egyénről a másikra, addig az esz-

mének ez az ereje nincs meg. Az érzelmeket felébresztő vezető hasonlónak teszi a tömeg elemeit, a csupán eszméket hirdető izgató csak követőket teremt, kiknek értelmi színvonala rendszerint ugyanaz marad, mint előbb.

1. A tömeg ítélő képessége is általában sokkal gyengébb, mint az egyes emberé és könnyen hajlik általánosításra. Kezdetleges eszmetársításokkal gondolkodik, logikai gondolatfűzéssel nem lehet rá hatni. És ehhez alkalmazkodnak a vezetők is, midőn az ész helyett a szívhez szólnak.

2. Szembeötlő lelki tulajdonsága a tömegnek a hatalomérzet, melynek ereje kifelé, cselekvéseiben lehetetlenséget alig ismer, befelé tagjai részéről nem tűr ellenmondást. A hatalomérzet forrása a nagy szám, mely vonzóerőt gyakorol és magába olvasztja mindazokat, akik közelében vannak. A tömeg hangulata hatalomába ejti az embereket. Sőt, aki akarata ellenére került a tömegbe, az is kénytelen az árral úszni. — Az

erő tudata megszűnik a tömegben, ha egy nagyobbak hitt vagy valóban leküzdhetetlen erőhatalommal kerül szembe, mikor mindenkit a menekülés vágya fog el. Nem ritkán néhány rendőr látása szétriaszt egy kisebb csoportot és bizonyos az is, hogy egy életveszélyes jégeső hamarabb szétver egy tömeget, mint egy század katonaság.

3. A tömeget jellemzi általában a végletekre hajlás: vagy nagyon bátor, vagy nagyon gyáva. A bűncselekményt elkövető tömegnél különösen megnyilvánul e sajátosság. A bűnös tömeg leggyakoribb indulatai: a fanatizmus és a düh. Nem válogatja meg eszközeit céljai elérésére, nem hallgat a józanságra s meggondolatlanságában elhamarkodott tettekre ragadtatja magát.

Az indulat erejét növeli a képzelet és az érzécsalódás. A képzelődő erő egyszersmind hiszékeny és ingataggá is teszi a tömeget. A felizgatott embertömeget nagyon könnyű hangzatos szavakkal egyik vég -

letből a másikba hajtani.

4. Erkölcsei tekintetben is más a tömeg, mint a részeit kitevő egyesek. A legjobb egyénekből álló tömeg is elkövet néha tiltott cselekményeket, viszont az alantos összetételű tömeg is feltűnhet nemes, hazafias cselekedetekkel. A tömeg inkább hajlamos a bűnre, mint a jóra, aminek az a magyarázata, hogy nincs ideje megfontolni a taszító és visszatartó tényezők erejét, mint az egyes embernek; bűnös hajlamai legtöbbszor összeütközésre vezetnek az erkölcsi és jogi törvényekkel.

b.A tömeg átalakító ereje az egyes emberre.

Emberi cselekvésről csak akkor beszélhetünk, ha annak rugója az akarat; a rugó működésének erőssége, vagy gyengesége azonban függ az anyagtól, melyből készült, valamint azoktól a nehezékektől, melyek adott időpontban megterhelik. A gyenge rugót a legkisebb súly is lenyomja, viszont a legerősebb rugó ellenálló képességét is megtöri a túl nagy megterhelés.

Az egyéniség anyagát az öröklött tulajdonságok adják, a jellegét pedig a környezet. Minél nemesebb az anyag és minél jobb a környezet, annál tökéletesebb az egyéniség. De a legellenállóbb egyéniség is átalakul, habár csak egy rövid időre is, ha legyőzhetetlen

tényezők hatása alá kerül.

Az egyénre időleges átalakítást gyakorló tényezők közül legerősebb a tömeg, mely hirtelen lepi meg az embert s egyéniséget rombol. A tömeg tagjává lett egyén rövid időre elveszti jellemének eredeti vonásait s teljesen új tulajdonságokat vesz fel. A legszeledebb ember sem habozik a dühöngő tömegben követ, fegyvert ragadni, viszont a vallási körmenettel találkozó hitetlen is leveszi kalapját, mintha ő is közéjük tartozna. És amint az egyén szabadul a tömeg hatása alul, jelleme visszanyeri eredeti alakját: a szelid ember bánja, hogy elragadtatta magát, a vallástalan restelli, hogy kalapot emelt.

Az átmeneti átalakulást a következő motívumok idézik elő:

1/ Az öntudat csökkenése: a tömegbe került egyén figyelme egy rajta kívül eső pontra irányul és saját magáról megfeledkezik. Minél mélyebben merül el a tömegben levő egyén figyelme a kívül eső tárgyban és

minél kevesebb indulatok környékezik, annál fokozottabban vesztí el az értelem ellenőrző és irányító erejét. S annál könnyebben történik meg, hogy az ember oly magatartást tanusít, melyet egyébként, midőn értelmét a rendkívül nagy figyelem és indulat nem homályosítja el, helytelenít és magától távoltart.

2/ A tömeg hangulatához alkalmazkodó készség: a tapsolással együtt tapsolunk, az elégedetlenkedők - kel együtt zúgolódunk. Az egyedül álló ember fél a botránytól, feltűnéstől, a tömegben elmerülő embernél ez az érzés elhomályosul, sőt sokszor nem is jut felszínre, mert amikor mindenki olyat tesz, ami máskor feltűnést kelt, akkor az egyébként tartózkodó ember sem marad passzív: ő is együtt éljenez, vagy zúgolódik a tömeggel, résztvesz mindenben s ha maga súlyosabb cselekményt nem is követ el, mert hiányzott az alkalom, vagy mert nemesebb érzelmei az utolsó pillanatban mégis felülkerekedtek, az kétségtelen, hogy buzdító bátorító magatartással a súlyos cselekmények el -

követését előmozdítja.

3/ A névtelenség: az egyes ember épp úgy el -
tűnik a tömegben, mint a tű a szénakazalban. Ügyet sem
vetünk rá. - Ez a névtelenség rendkívül fontos bünte -
tőjogi szempontból, mert míg a nyilvánosság, helyeseb -
ben mondva a cselekmény tudomásra jutásnak könnyüsé -
ge visszatartó motivum, addig az a tudat, hogy a tör -
téteket bizonyos személyhez kötni majdnem leküzd -
hetetlen nehézségekbe ütközik: cselekvésre ösztönöz.
Bizonyos, hogy minél kevésbé kell az egyénnek a bün -
tetéstől félnie, annál kevesebbet tépelődik s annál
könnyebben határozza el magát a cselekmény elköve -
tésére.

4/ A hatalomérzet: a leggyengébb ember is erős -
nek érzi magát a tömegben és a váratlanul elnyert ha -
talom még a szilárd jellemű embert is letéríti a jó
útról; gyakori eset, hogy a hatalmi polcra hirtelente -
melkedett egyén hatalmával visszaél. Ha az erő és ha -
talom tudata az egyedül álló emberben erős ingert
kelt a rossz útra térésre, mennyivel inkább ragadja

el az a tömegben lévő egyént, aki a szenvedélyek rabja lett.

5/ Az utáncási hajlam, mely az emberben igen nagy. A mindennapi élet igazolja, hogy az ember rendes körülmények között sem képes kivonni magát a környezet hatása alól: igen kevés azoknak a száma, kik új útakat törnek; a nagy többség járt ösvényeken halad. — A gátló tényezők háttárba szorultával a tömegben még erősebben érvényesül az utánczás.

6/ A szabad mozgás korlátozottsága és a látókör szűkülése a tömegben; az előbbi izgatottá és ezáltal minden behatásra fogékonyvá teszi az embert, utóbbi fárasztólag hat az agyra s így csökkenti az ellenálló erőt.

A bűnös tömeg tehát csakugyan elnyomja az egyéniség rendes jellemvonásait s olyanokat hoz felszínre, melyek bűnös cselekvésre ösztönöznek. — Maga a tömeg ilyen atalakult egyéniségekből áll, melyekben ott szunnyad a cselekvésre való készség. Az irány, melyet

a tömeg,illetőleg ennek tagjai cselekvésükben követnek vagy a vezetőktől ered,vagy a pillanat hevében születik meg,de ez utóbbi esetben is mindig egy vagy több egyén fellépésére vezethető vissza.

A vezetők is résztvesznek néha a cselekvésben, rendszerint azonban csak az eszmét adják meg a tömeg többi tagjának,a vezetetteknek.Többnyire a vezetők is igézet hatása alatt állanak,mégis szereplésük lényegesen különbözik az őket követőkéitől.A tömeg tagjai az erőt fejtik ki,közvetlenül a cselekvésben vesznek részt,de aki a vezetettek erőit mozgásba hozza,aki a tömeggel ugyyszólván rendelkezik:az a vezető.

6. A vezető és a vezetettek felelőssége
a tömegbűncselekményeknél.

A büntetőjogi felelősség megállapítása tömegben elkövetett bűncselekménynél igen bonyolult és sokat vitatott kérdés.

A legrégebbi felfogás alapgondolata az, hogy a valódi tettest megállapítani nem lehet, azonkívül a cselekményben közvetve a tömeg minden tagja részt vesz. A bűnös megbüntetésére nincs más mód, mint a tömeg valamennyi tagját felelősségre vonni. Ez a felfogás ma már nem állhat meg büntetőjogunk azon alaptételével szemben, hogy "inkább szabaduljon ezer bűnös, mintsem egy ártatlant elítéljenek".

A tizedelés rendszere még igazságtalanabb, mint az előbbi, mert ez még azt sem biztosítja, hogy az igazi bűnösök elnyerik megérdemelt büntetésüket.

A gyakorlat régóta különböztet vezetők és vezetettek között. A római jog szerint csak a vezetőket kell büntetni. Régi hazai törvényeink is így rendelkeztek. Ez nem helyes, mert bár a bűnösség leginkább a vezetőket terheli, a vezetettek sem ártatlanok.

Az egyedül elfogadható elmélet, melyet a modern büntetőtörvénykönyvek is elfogadnak, mindkét elemet bünteti, mégis a vezetőket súlyosabban, a vezetetteket enyhébben. Így a Btk. is 153., 154., 155., 159. és 168. §-aiban súlyosabb megtorlással fenyegeti a vezetőket.

A tömeg büntettei nyomán előálló felelősség megoszlik egyrészt az egyén, másrészt az egyéni akaratot befolyásoló tényezőkön keresztül a társadalom között megfelelő arányban. Minél nagyobb az egyéni felelősség, annál kisebb a társadalmi felelősség és annál indokoltabb a megállapított büntetés alkalmazása.

zása. Minél nagyobb a társadalom felelőssége, annál inkább lehet mellőzni a büntetés kirovását és annál inkább terheli a kötelesség a társadalmat erélyes harcot folytatni az egyéniséget bűnös irányban terelő tényezőkkel szemben.

A tömeg büntetteinél főként három kérdés merül fel:

a/ kik és milyen mértékben felelősek a tömeg büntetteiért?

b/ milyen a felelősségre vonható egyének felelőssége és hogyan kell ezeket büntetni?

c/ elegendő fegyver-e a büntetés, a tömegbűnözéssel szemben?

A felelősség fokának megállapításánál el kell különböztetni a vezetőket, akiknek a felelőssége nagyobb a vezetettektől. A vezető megfelelő módon képes lecsendesíteni a cselekvésre kész tömeget, vagy ha ez már nem áll módjában más útra irányíthatja a tömeg kirobanását.

Objective annál nagyobb a vezető felelőssége, minél súlyosabb cselekmények képzetét kelti fel a tömegben és minél közelebb vitte azt a cselekvéshez. A vezető ezen objectív felelősségét befolyásolják a subjectív elemek: vajjon előzetes megfontolás után vállalt vezető szerepet, vagy csak pillanat hatása alatt állt a tömeg élére.

A tömegnek a vezetőre gyakorolt hatása is módosíthatja a felelősséget. Ha a vezető végig ura maradt akaratának és a tömegnek: felelőssége teljes, viszont ha kénytelen úgy beszélni és viselkedni, amint a tömeg hangulata parancsolja: kisebb fokú felelősség terheli.

A történetek következményei alól a vezetetteket sem vonhatjuk ki, mert közvetlenül vagy közvetve ők hozták létre az eredményt. A vezetettek felelőssége sokféle lehet. Lehet köztük olyan, aki csak kénytelenségből tart a tömeggel: az ilyen nem ~~is~~ felelős; viszont azok, akiknek szereplése a tömeg toborzása,

buzditása terén a vezetőkéhez hasonló, majdnem a vezetőhöz hasonló mértékben felelősek. E két véglet közé esnek a tulajdonképpeni vezetettek. Felelősség ezeket is terheli, egy esetet kivéve, midőn bizonyítva van, hogy a tömegcselekményekben résztvevő a tömeg indulatának hatása "akaratainak szabad elhatározási képességét" elvesztette és így a Btk. 76 §-a alapján fel kell menteni. Nem szabad azonban ezt a §-t tágan magyarázni, mert akkor mindenkit fel lehet menteni.

Milyen felelősség terheli az egyes tagokat? Ha a tömeg csupán a Btk. által veszélyesnek minősített csoportosulás határáig jutott el, a felelősség alapját a tömeg céljára vonatkozó tudat és az eredmények létrehozására irányuló akarat képezi. Aki előzetesen tudott a tömeg céljáról az nagyobb mértékben felelős, mint az, aki a helyszínen tette magáévá a bűnös szándékot és eltávozhatott volna.

Ha bűncselekményeket is követtek el, úgy lehe-

tőleg meg kell allapítani az egyes szereplők rész -
vételét és ez alapon a közvetlen résztvevőket nagyobb
a közvetve közreműködőket kisebb felelősség terheli.

A legtöbbször azonban nem tudjuk meg sem azt,
hogv ki milyen tudattal és akarattal lépett a tömeg-
be, sem azt, hogy milyen módon vett részt a cselekmé-
nyek végrehajtásában. Ilyenkor az összes vezetettek
egyforma elbánásban részesülnek s a felelősség fo -
kát figyelemmel a tömeghatásra le kell szállítani.
Az egységes felelősség megállapításánál ügyelnünk
kell azon, hogy meglepetésszerűen vagy előkészítés u-
tán jött-e létre a tömeg. Az előbbi tömeg tagjai ke-
vésbbé felelősek, mert nincs idejük választani a meg-
engedett és tiltott cselekmények között. Viselkedé -
sük nagy részben a tömeghatás eredménye. Az előkészi-
tett tömeg tagjainak a felelőssége fokozottab, mert
itt az egyes ember jelleme nem változik meg erősen;
tudhatta, hogy a tömeg milyen hatással ~~alsz~~ rá, mégis
belevegyült abba.

Egyik esetben sem szabad azonban elfelejteni, hogy a vádlott tömeghatás alatt állott és így egyéni felelőssége csökkentendő. Azért nem szabad csupán arra szorítkoznunk, hogy a vádlottnak rendes körülmények között érvényesülő egyéniségét és gondolkozását vizsgáljuk, hanem vissza kell őt helyeznünk képzeletileg abba a zavaros helyzetbe, melyben a cselekvés idején volt.

7.Védekezés a tömegkriminalitás ellen.

A felelősségre vonható egyénekkel szemben megállapítandó büntetés kiszabásánál egyrészt az előidézett veszély nagyságát és az elkövetett cselekmények súlyát, másrészt a motivumokat kell figyelembe venni. A főszólyt a motivumokra kell helyezni, mert a bűnösség megállapítása elől az uralkodó társadalom nem térhet ki, de tekintettel arra, hogy a tömeg és annak minden egyes tagja a cselekményeket a társadalom érdekében állóknak tartotta, enyhébben büntethet, sőt el is engedheti a büntetést. Ha a tömeget altruista érzelmek vezették, pl. a haza iránti lekésedés, a jogtalanul megtámadottak iránti részvét, stb., úgy bűnösség aránylag kicsi és és elegendő az állam bűn-

tető hatalmának enyhe éresztetése. Ha azonban egyéni önzésből fakadó, erkölcsileg és társadalmilag káros motívumok irányították a tömeget, pl. önző nyereségvágy, a társadalom egyes osztályainak megsemmisítésére irányuló vágy, a pusztítás, rombolás vágya, úgy az egyes egyének bűnössége nagyobb ehhez mérten szigorubb szabadságvesztés büntetést kell velük szemben alkalmazni.

A büntetés egymagában nem képes leküzdeni a tömegkriminalitást. Az új alkalom új csoportosulást teremti új elemekkel: a már büntetett egyént is újból magával ragadja a tömeg, méginkább a büntetlent. A kiállott büntetés emléke elenyészik, a fenyegetés ereje pedig teljesen megsemmisül a tömeg vonzóerejével szemben. A tömegbűn ellen főként megelőzéssel kell küzdeni. Lehetőleg csírájában kell elfojtani a tömegbűnözést. Meg kell szüntetni a békétlenség okait, a munkásosztály gazdasági és kulturális helyzetének javításával, akkor kisebb lesz a veszély a tömegbűnök-

kel szemben. A megelőző tevékenységben a büntető és közigazgatási elemeknek válvetve kell közreműködniök.

A közigazgatási közegek munkáját megkönnyítik az 1913 és 1921 évi belügyminiszteri rendeletek és a képviselőválasztásokkal kapcsolatos pártgyűlésekről is rendelkező 1925:26 t.o.

Ezek egyrészt engedélynehez, másrészt bejelentéshez kötik a gyülekezést. Vigyáznunk kell azonban, hogy a hatóság ne teljesen a saját belátása szerint járjon el, mert különben egyik legfontosabb szabadság jogunk áldozatul esik. Általános szabályul szolgálhat, hogy bizonyos néprétegeket hatalmában tartó izgalmak, erős felekezeti, nemzetiségi vagy szociális zavargások idején tömegek ne alakulhassanak. A feloszlítás jogának gyakorlásánál támpont, hogy azt csak akkor kell igénybevenni, ha a tömeg magatartása már bűnös, vagy alapos gyanu van rá, hogy azzá fajul.

Büntetés téren a megelőzés feladata: a bűnös tömegjelenségek távolabbi okait létesítő cselekmé-

nyek szigorú megfenyítése. Főleg az izgatások megakadályozásáról kell gondoskodni, mert: "A nagy tettek rugói az izgató, gyújtó szavak. Lelkesedést, rajongást kelt fel az ihletett szónok. A költő, művész és az író műve felkorbácsolhatja a jó és rossz szenvedélyeket egyaránt. Amíg egyik ember eszmevilága a másikkra hat, amíg a szónok ereje egy egész tömeget fegyverre szólíthat: addig az állam nemcsak a vad erőszak ellen fogja magát oltalmazni, hanem azon veszélyek ellen is védi magát, mely az állam és társadalom alapintézményeit bizonyos eszmék nyilvános terjesztése által fenyegetik." /Wlassics: A tettesség és részesség tana. 288. l. /

A Btk. különös részének VI. fejezete /Az alkotmány, a törvény, a hatóságok vagy hatósági közegek elleni izgatás/ hiányai miatt már a háboru előtti időkben is általános volt a panasz. A Btk.-nak itt meghatározott tényálladéka a veszélyesebb izgatásokról nem szólnak, a "nyilvános" elkövetés kritériuma

miatt igen gyakran kiesnek büntetnetőség alól s tul-
enyhén büntetik az egyes tényálladékok elkövetőit,
jóllehet azok veszélyes játékot űznek a tömegek szen-
vedélyeivel, nem ritkán súlyos osztályharcokat, forra-
dalmakat készítenek elő, vagy robbantanak ki.

Igy történnetett meg, hogy a háboru befejezése
után a vesztes államokban a harcterekről visszaözo-
ló katonaság és a súlyos gazdasági válság miatt el-
keseredett polgárság körében könnyű volt néhány lel-
kiismeretlen kalandornak hazug jelszavakkal oly nagy
arányu izgatásokat véghezvinni, melyk véres forradal-
makra vezettek. Hazánk elég korán le tudta rázni a
proletáruralmat és gyors, erélyes intézkedésekkel hely-
reállította az alkotmányos jogrendet. Így jött létre
"az állam és társadalom hatályosabb védelméről" szó-
ló 1921:3 t.c., mely kipótolta a Btk. izgatási fejeze-
tének fogyatékokosságait és hatékony fegyvert nyújtott
a szociálista izgatók által felbujtott s a társadal-
mi békét fenyeleztető tömegekkel szemben.

.....

Felhasznált forrásmunkák

Dr. Angyal Pál: Izgatás. Bp. 1933.

Dr. Balogh Jenő: Büntetőjog és társadalom. Bp. 1904.

Finkey Ferenc: A magyar anyagi büntetőjog jelen állapota. Bp. 1923.

Finkey Ferenc: A motivumok tana a büntetőjogban. Bp. 1903.

Jászi Viktor: Kollektív lélek. Bp. 1904.

Lőw Tóbiás: A magyar büntetőtörvénykönyv a bűntettekről és vétségekről és teljes anyaggyűjteménye. Bp. 1880.

Taine: A jelenkori Franciaország alakulása; ford. Toldy László. Bp. 1882.

Vargha: Szociológia és büntetőjog. Bp. 1902.

Massics: A tettesség és részesség tana. Bp. 1893.

.....

Tartalom

1.A kollektív, az egyéni és a vegyes felelősség a büntetőjogban.....	1 - 7
2.A tömeg fogalma	8 -12
3.A tömeg nemei.....	13 -17
4.A tömeg jellemző vonásai.....	18- 23
5.A tömeg átalakító ereje az egyes emberre.....	24 - 29
6.A vezető és vezetettek felelőssége a tömegbűncselekményeknél.....	30 -36
7.Védekezés a tömegkriminalitás el- len.....	37 - 41
.....	
Felhasznált forrásmunkák	42
.....	

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
1882 (13) gyarapodási naplószám